

ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

УДК 94(420):327.061+94(420)[329.11+329.12]

Андрій Грубінко

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ: КОНСЕРВАТИВНІ ТРАДИЦІЇ З ЛІБЕРАЛЬНИМ ВІДТІНКОМ

У статті проаналізовано партійно-політичний досвід реалізації європейської політики Великої Британії в останній чверті XX – на початку XXI століть. З огляду на актуальність вивчення проблеми участі країни у європейських інтеграційних процесах з формуванням у 2010 р. урядової коаліції консерваторів і ліберальних демократів розглянуто позиції провідних політичних партій щодо європейського напрямку зовнішньої політики Великої Британії.

Ключові слова: європейська політика, євроінтеграція, Велика Британія, консерватори, ліберальні демократи, лейбористи, уряд.

Політична система Великої Британії протягом останньої чверті XX – початку XXI ст. переживає кардинальні трансформації, що мають ряд основних вимірів: конституційний (реформування неписаних традицій вищого державного управління у напрямку оновлення та еволюції до республікансько-демократичної форми держави зі збереженням формально-монархічних ознак); адміністративно-територіальний (процеси конфедералізації державно-територіального устрою Сполученого Королівства, пришвидшені процесами деволуції); партійно-політичний (оновлення і розширення партійного спектра шляхом розвитку традиційних і посилення нових політичних сил, що ведуть до поступового руйнування монополізму т. зв. “великих” партій і двопартійного консенсусу). Усі ці еволюційно-революційні процеси державно-політичного життя тісно пов’язані з переоцінкою місця і ролі Британії в світі, сучасній системі міжнародних відносин, невід’ємним елементом якої стали європейські інтеграційні процеси.

Результати чергових парламентських виборів, що відбулися 6 травня 2010 р., стали наслідком глибоких реформістських процесів у суспільно-політичному житті країни і мають значний трансформаційний потенціал. Після 13-річного правління лейбористів до влади повернулася Консервативна партія Великої Британії (далі – КПВ), що отримала більшість у Палаті Громад, а її лідер Девід Кемерон став Прем’єр-міністром. Однак, отримавши першість, консерватори не здобули абсолютної більшості для формування однопартійного уряду, що змусило їх шукати політичного союзника, яким стала Партія ліберальних демократів. Велика Британія вперше з 1945 р. отримала коаліційний уряд.

Прихід до влади коаліції консерваторів – ліберальних демократів породив у британських і міжнародних політичних та експертних колах очікування змін в європейській політиці Британії, що традиційно відзначається складністю, суперечністю і своєрідністю ідейно-концептуального та практично-політичного дискурсу і стала за останні десятиліття одним з головних чинників політичного життя країни. Тому є актуальним дослідження ідеологічних установок, програмних засад і практичної діяльності новосформованого коаліційного уряду Великої Британії у сфері європейської інтеграції. У той же час реалізація цих дослідницьких завдань неможлива без попереднього аналізу партійно-політичного досвіду здійснення європейської політики країни, що й становить мету цієї статті.

Дослідженню проблем участі Великої Британії в євроінтеграційних процесах приділили увагу чимало вітчизняних і зарубіжних вчених. Це насамперед роботи українських дослідників Н. Яковенко, В. Крушинського, В. Неприцького, Л. Ямпольської, Т. Гогунської, С. Пик, І. Храбана. Значний доробок російської школи британістів представлений класичними працями С. Перегудова, Н. Степанової, Н. Капітонової, Ал. Громико, А. Терентьева, роботами дослідників молодшої хвилі російської британістики А. Валуєва, С. Белкіна, Л. Бабаніної, Д. Брункевіч, М. Ністоцької, О. Кузьмічової та ін.

Серед численного доробку британської історіографії відзначимо публікації, присвячені аналізу європейської політики урядів консерваторів і лейбористів (Л. Белоф, Ч. Грант, Т. Еш, П. Кредок, А. Селдон, Дж. Тернер, М. Холмс, П. Шарп та ін.). Окрему групу формують праці дослідників зовнішньої політики Британії (А. Сміт, К. Пілкінгтон, Дж. Янг та ін.).

Виділення позиції консерваторів при вивченні європейської політики Великої Британії є природним, адже саме їх представники, що здобули основні посади в коаліційному складі Кабінету міністрів у 2010 р., очолили Міністерство закордонних справ (Уільям Хейг) та Міністерство з питань Європи (Девід Лідінгтон). Ліберальним демократам виділено переважно посади нижчого міністерського рангу. Тому можемо стверджувати, що насамперед на виконавчому рівні консерватори отримали вирішальні важелі впливу на зовнішню політику держави.

За КПВ закріпився стійкий імідж євроскептичної політичної сили, чому значною мірою сприяла жорстка і непоступлива європейська політика урядів М. Тетчер у 1980-х роках. Однак історичний досвід країни другої половини ХХ ст. засвідчує, що саме у періоди правління консерваторів відбулися знакові події на її непростому євроінтеграційному шляху.

Сформульована у післявоєнні роки У. Черчиллем британська зовнішньополітична доктрина “трьох сфер впливу” відводила Європі третє місце після Британської Співдружності націй і США. Сам У. Черчилль, ставши ідейним натхненником концепції “Сполучених Штатів Європи”, не бачив Британії у їх складі, відвівши їй роль глобального учасника міжнародних відносин. Однак з остаточною ліквідацією британської імперської могутності і посиленням інтересу США до євроінтеграції глобальний статус Сполученого Королівства відійшов у минуле, чого не можна сказати про його глобальні амбіції. Тому керівництво держави незалежно від його партійної належності було змушене шукати нову геополітичну та гео економічну “точку опори” на континенті. Участь в континентальних інтеграційних процесах мала на меті компенсувати втрату глобального статусу Великої Британії через її участь в амбітному проекті ЄЕС, а також розглядалася як засіб досягнення протидії зростанню впливу франко-німецького тандему у міжнародних справах. Тому переорієнтацію зовнішньої політики держави на європейський напрям можна розглядати як вимушений прагматичний крок – адаптацію до нових міжнародних реалій [1, с. 53].

Вперше заявку про вступ до ЄЕС Велика Британія подала у 1963 р. під час правління консервативного уряду Г. Макміллана. Однак внаслідок двічі поспіль накладеного вето Франції на вступ країни до ЄС цей формальний акт відбувся лише у 1973 р. під час правління консервативного уряду Е. Хіта. Тривалий політично складний процес набуття Британією членства в ЄЕС породив гострі суспільно-політичні дискусії як всередині країни, так і за її межами. Як засвідчила політична історія країни наступних десятиліть найгостріші суперечності з європейських питань відбувалися саме всередині КПВ. Внутрішньопартійне протистояння угруповань т. зв. “євроскептиків” та “єврооптимістів” коштувало як мінімум посад декільком міністрам різних урядів та прем’єрського портфеля М. Тетчер, а як максимум – непривабливого іміджу Британії на континенті як незручного і ненадійного партнера з євроінтеграції, який завжди має окрему специфічну позицію.

Реструктурування британського політичного простору внаслідок подальшого ідеологічного віддалення єврооптимістів та євроскептиків поглибилося у 1980-х рр., що стало реакцією на контраверсійну європейську політику урядів М. Тетчер і виявило міжпартійний характер, породивши ознаки розколу в рядах провідних політичних сил. Теза британських євроскептиків про те, що участь країни у поглибленні інтеграції зашкодить її

суверенітету і незалежності контрастувала із застереженням єврооптимістів, що обмеження участі Британії в євроінтеграції здатне зашкодити розвитку британської економіки, знизити її вплив на міжнародні відносини і відкинути країну на периферію світової політики [2, с. 12].

У період урядування М. Тетчер (1979–1990 рр.) набули завершеності концептуальні підходи британського політикуму до євроінтеграції, в основі яких лежать принципи державоцентризму (всупереч федералізму), міждержавного характеру інституційного функціонування Співтовариства, пріоритетності атлантичних зобов'язань, доцільності розширення євроінтеграції за рахунок приєднання нових країн-членів. Велика Британія в середині 1980-х рр. проводила активну політику участі у створенні єдиного європейського ринку, координації зовнішньополітичної співпраці членів ЄЕС. Однак консерватори закріпили урядову практику політики вибірково-секторальної участі в інтеграції. Уряд гальмував поглиблення європейської співпраці в інституційній, валютно-фінансовій, соціальній, гуманітарній, військово-політичній сферах.

Спроба М. Тетчер досягнути лідерства Великої Британії в Європі як елемент відродження британської великодержавності через протистояння франко-німецькому ядру ЄЕС та жорстке відстоювання альтернативного бачення шляхів розвитку об'єднання мала наслідком зростання маргіналізації країни [2, с. 13]. Європейська політика уряду породила серйозний конфлікт інтересів серед угруповань КПВ з питань євроінтеграції, антиурядові настрої частини бізнеселіти, дипломатів, населення, опитування якого свідчило про зростання прихильності до співпраці з європейськими партнерами [3, с. 9].

Позиція Прем'єр-міністра консерватора Дж. Мейджора (1990–1997 рр.), який мав репутацію конструктивного поміркованого політика-єврооптиміста, хоча й була більш ліберальною, не передбачала зміни головних принципів європейської політики держави. Відбувся відхід від крайнього тетчеризму зі збереженням його основоположних цінностей [4, с. 23]. Практично весь період урядування Дж. Мейджора супроводжувався крайнім загостренням партійного протистояння в КПВ з питань євроінтеграції, що робило уряд вразливим до змін внутрішньопартійної кон'юнктури. Детонатором політичної напруги стало підписання у 1992 р. Маастрихтського Договору про Європейський Союз. Британському уряду довелося піти на поступки щодо розширення повноважень європейських інституцій, запровадження єдиного громадянства, спільних політик ЄС у сферах зовнішніх відносин і безпеки, юстиції та внутрішніх справ. Головною поступкою стала згода на поетапне створення єдиного валютного союзу. Кардинальні новації, підтримані консервативним урядом, викликали жорстку негативну реакцію євроскептичного угруповання партії. Його неформальний лідер баронеса Тетчер згодом назвала дії Кабінету міністрів зрадою [5, с. 411]. Це при тому, що уряд заперечив приєднання країни до Шенгенського договору, європейської валюти, Соціальної хартії ЄС. На угоду Британії з тексту документа вилучили термін “федеративний” як визначення майбутнього устрою об'єднання [6, с. 350].

Вихід Великої Британії з європейського механізму обмінних курсів у вересні 1992 р., труднощі з ратифікацією Маастрихтського договору в парламенті остаточно розкололи КПВ та її уряд з європейських питань. Хисткі позиції Кабінету Дж. Мейджора, який був змушений маневрувати між полярними фракціями КПВ, наближення чергових виборів сприяли поверненню до політики класичного тетчеризму. У передвиборчому маніфесті партії 1997 р. зазначено: “Уряд розглядає ЄС як партнерство націй. Ми хочемо бути в Європі, а не управлятися нею, і не дозволимо Британії стати частиною європейської федеративної держави” [7, с. 45]. Завершення правління консерваторів позначилося скандалом навколо постачання до країн ЄС недоброякісної британської яловичини. У відповідь на заборону її імпорту Євросоюзом Дж. Мейжор у травні 1996 р. оголосив політику блокування роботи його інституцій.

За оцінками критично налаштованої британської історіографії уряд Дж. Мейджора через слабкість і відсутність чіткої стратегії європейської політики своїми діями викликав більше розчарування, ніж уряд М. Тетчер, а тривале правління консерваторів загалом

негативно позначилося на іміджі Британії в Європі і виявило брак довіри до країни серед європейських партнерів [8, с. 1].

На фоні глибокої кризи КПВ та її переходу на позиції крайнього євроскептицизму впевнений прихід до влади команди “нових лейбористів” у 1997 р. зумовив сподівання на оновлення європейської стратегії Британії. Зовнішня політика урядів Т. Блера (1997–2007 рр.) стала складовою концепції “третього шляху”, що передбачала активізацію європейської політики під гаслами “Британія – частина Європи” та “Ми – міст між США і Європою” [9]. “Третій шлях” і стратегія “сполучного моста” за змістом стали модерновою вивіскою для традиційного прагнення британських урядів втілити ідею глобальної ролі країни через вихід на провідні позиції в євроінтеграційних процесах за допомогою “особливих відносин” зі США. Найбільшими здобутками лейбористів стали розблокування та участь в інституційному реформуванні євроструктур, розробці Лісабонської економічної стратегії Євросоюзу, приєднання Великої Британії до Соціальної хартії ЄС. Активна участь у поглибленні військово-політичної співпраці країн ЄС через розвиток автономних від НАТО оперативних військових структур і підрозділів в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики стала найбільшим успіхом європейської політики лейбористського уряду [10]. Проєвропейська налаштованість Кабінету міністрів і персонально Т. Блера сприяла певному покращенню іміджу Великої Британії на континенті.

Однак як засвідчила історія діяльності другого і третього складу уряду Т. Блера (2001–2007 рр.) поглиблення участі країни в інтеграційних процесах мало значною мірою декларативний, непослідовний і кон’юнктурний характер [11]. Неприєднання до шенгенської зони, відтермінування (фактична відмова) рішення про приєднання Британії до єврозони, блокування федералізації ЄС в ході європейського конституційного процесу, наростання суперечностей щодо внесків держави в комунітарний бюджет та головне – неухильне слідування у фарватері міжнародних амбіцій США дали підстави дослідникам визначати зовнішню політику лейбористів як продовження тетчеризму в нових умовах [12; 13]. Рішення про беззаперечну участь Великої Британії у війні з Іраком у 2003 р. спільно зі США мало наслідком загострення відносин з Францією і Німеччиною, заперечило лідерські амбіції країни на континенті і стало початком кінця правління як самого Т. Блера, так і Лейбористської партії.

Європейська політика наступного лейбористського Прем’єр-міністра Г. Брауна (2007–2010 рр.) в цілому стала продовженням лінії попередника і мала найбільшим досягненням підписання Лісабонського договору ЄС в грудні 2007 року. За оцінками представників британської історіографії, уряд Г. Брауна проявив менше активності щодо ЄС, ніж Кабінет Т. Блера [14, с. 1].

Нищівна поразка КПВ на парламентських виборах у 1997 р. (165 місць у Палаті Громад замість 336, здобутих у 1992 р.) викликала деморалізацію партії. З 1997 по 2005 рр. КПВ змінила чотирьох лідерів. Продовження внутрішньопартійного протистояння з європейських питань уповільнило процеси ідеологічного оновлення і призвело до переважання консолідованої групи євроскептиків, лояльних до спадку М. Тетчер. Торі, перейшовши у статус Опозиції Її Величності, радикалізували свої позиції з питань євроінтеграції, виступивши за перегляд умов участі Британії в ЄС та відкинувши можливість входження країни у єврозону. Така позиція партії і більшості її членів опиралася на настрої населення, адже більше половини британців традиційно не підтримують поглиблення євроінтеграції, насамперед через можливість запровадження євровалюти [15, с. 88]. Наснаги антиєвропейській риториці консерваторам додали успішні для них результати виборів до Європарламенту у 1999 і 2004 рр. і місцевих виборів у 1999 і 2001 роках.

Частина проєвропейськи налаштованих депутатів консервативної фракції Палати Громад, серед них і колишні члени Кабінету міністрів М. Хезлтайн, К. Кларк, Дж. Хау, пішла на співпрацю з лейбористами і ліберальними демократами, створивши міжпартійну групу “Європейський рух”. Однак це була лише незначна меншість депутатів-консерваторів.

Більшість у КПВ належить поміркованим євроскептикам, тому після чергового провального результату на загальних виборах у 2001 р. керівництво партії дистанціювалося від крайніх позицій прихильників М. Тетчер [4, с. 114]. В основу маніфесту консерваторів на виборах до Європарламенту у 2004 р. “Британія понад усе” покладено такі ідеї: “гнучкої Європи”, де кожна країна може обирати власний рівень поглиблення співпраці; зміцнення принципу субсидіарності, зокрема посилення впливу національних парламентів; підтвердження принципу вільної торгівлі як головної мети діяльності ЄС; національний контроль за зовнішньою і військовою політикою та посилення НАТО; зміцнення відносин зі США [16, с. 6–7]. Торі виступили проти запровадження європейської Конституції, вимагаючи проведення референдуму щодо її прийняття перед розглядом у парламенті, і приєднання Британії до єврозони. Ці пункти були включені до програми КПВ на чергових парламентських виборах у 2005 р., які вона втретє поспіль прогнала лейбористам.

У грудні 2005 р. лідером КПВ обрано молодого політика Д. Кемерона, з яким небезпідставно пов’язували сподівання на ідейне оновлення партії та підвищення її популярності як запоруку очікуваного повернення до влади.

Розглядаючи зміни партійно-політичного ландшафту Великої Британії кінця ХХ – початку ХХІ ст. та пов’язаних з ними особливостей європейської політики країни, не можемо оминати увагою феномен Партії ліберальний демократів (далі – ПЛД). Зростання її популярності і політичного впливу з кінця 1980-х рр. стало головною ознакою ерозії двопартійної політичної системи Британії, що засвідчили результати парламентських виборів 2010 року.

Ліберал-демократи – третя за чисельністю політична сила Британського парламенту (після консерваторів і лейбористів), що з 1992 р. стабільно набирає близько 20 % голосів на загальних виборах і часто випереджає провідні партії на місцевих виборах. ПЛД є наступницею історичної Ліберальної партії Англії (вігі), що у міжвоєнний період поступилася позиціями лейбористам. Створивши спершу передвиборчий Альянс, незабаром ліберали об’єдналися в єдину партію з Соціал-демократичною партією Великої Британії (продукт розколу Лейбористської партії на початку 1980-х рр.).

До другої половини 1990-х рр. ПЛД зберігала політичну рівновіддаленість від двох провідних партій. Перед виборами 1997 р. лейбористи запропонували ПЛД співпрацю з перспективою формування об’єданого центристського блоку в парламенті. Існувала таємна домовленість про формування коаліційного уряду, але впевнена перемога лейбористів нівелювала ці плани. Однак консультативно-законодавча і регіональна співпраця між партіями не припинялася. Їх основними ідеологічними точками дотику стали ідеї соціально орієнтованої ринкової економіки, прихильність до європейської інтеграції, підтримка проведення конституційних реформ і модернізації виборчої системи. Свідченням прихильності ліберал-демократів до розширення участі Британії в ЄС стала підтримка франко-британської Декларації Сен-Мало 1998 р. зі створення автономних європейських збройних сил і посилення Європейської політики безпеки та оборони [17, с. 23]. ПЛД вважає Європейський Союз головним джерелом безпеки і процвітання на континенті, гарантом безпеки і міжнародного впливу Великої Британії. Партія підтримує розвиток співпраці в рамках спільних політик Європейського Союзу (у тому числі у сфері безпеки), прийняття Лісабонського договору ЄС. Задовго до виборів 2010 р. ПЛД піддала різкій критиці антиєвропейські позиції консерваторів, недостатню європейську активність і “покірний” атлантизм лейбористів [18]. Ліберал-демократам притаманне критичне ставлення до відносин зі США. На відміну від лейбористів і консерваторів, партія рішуче виступила проти військового вторгнення до Іраку без санкції ООН. Партія негативно оцінює програму модернізації ядерного арсеналу ВМС Великої Британії на основі американських ракет “Трайдент”. Тому прихід до влади ПЛД як проєвропейської політичної сили за будь-якої політичної конфігурації може вплинути на контекст євроінтеграційної політики країни.

Незважаючи на аналітичні припущення про можливість формування парламентсько-урядової коаліції лейбористів і ліберальних демократів після виборів у травні 2010 р.,

коаліційна конфігурація набула іншого, менш прогнозованого вигляду. Головною політичною подією року у Великій Британії стало очікуване повернення до влади консерваторів.

Результати загальних парламентських виборів 2010 р. у Великій Британії стали точкою відліку не лише нового політичного циклу, але й нового етапу розвитку партійно-політичної системи країни. Від політики коаліційного уряду залежатиме тривалість і якість цього етапу, що стане або перехідним на шляху подальшої модернізації цієї системи до реальної багатопартійності (плюральна модель демократії), або на певний час законсервує стан “двохполовинності”/трьохпартійності (модифікована Вестмінстерська модель). Формування вищої державної влади на нових політичних засадах, пошук нового формату політичного консенсусу сприятиме виробленню якісно іншої специфіки реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави, що все більше інтегрується у європейський контекст.

Протягом другої половини ХХ ст. у Великій Британії сформувалися специфічні підходи до європейських інтеграційних процесів, що ґрунтуються на сильних, сформованих століттями стереотипах британської національно-державної величі і відокремленості від європейських регіональних справ, а також на об’єктивних реаліях соціально-економічного розвитку. Саме тому у політичній практиці країни переважають стримані консервативні підходи до участі Британії в євроінтеграційних процесах, що набрали стрімких обертів наприкінці ХХ століття. Складність і неоднозначність європейської політики Великої Британії зумовлена необхідністю пошуків власного місця у динамічному міжнародному середовищі, що здійснюють британські уряди.

Провідні позиції у формуванні стратегії та реалізації європейської політики Великої Британії історично належать КПВ, яка шляхом складних, часто драматичних внутрішньопартійних дискусій намагається знайти ефективну рівновагу між традиційними державними інтересами, що ґрунтуються на концепції парламентського суверенітету, усталених зовнішньополітичних орієнтирах (насамперед “особливі відносини” зі США), та об’єктивною необхідністю глибшої інтеграції у загальноєвропейські процеси. Глибока криза партії останніх двох десятиліть, що значною мірою зумовлена саме практикою вирішення європейської дилеми, серед іншого сприяла виходу на перші ролі державно-політичного життя оновленої Лейбористської партії. Однак її модель участі Британії в розбудові євроінтеграції відрізнялася від консервативної тактично, а не стратегічно і виявила ті ж традиційні слабкі сторони.

Повернення до влади консерваторів у 2010 р. з огляду на попередній досвід європейської політики урядів торі та їх ідеологічні погляди викликало переважно стримано-негативні прогнози щодо участі Великої Британії в Євросоюзі. Однак при аналізі європейської стратегії нового уряду необхідно враховувати, що сучасні умови участі країни в євроінтеграції істотно різняться не лише з часами тетчеризму, але недалекого минулого “нового лейборизму” і визначаються такими факторами: досить високим рівнем інтегрованості британської економічної і політичної систем у спільні політики Європейського Союзу та наявністю відповідних інтересів на континенті; важкими наслідками світової економічної кризи для британської економіки; інтересом США у розвитку стабільного і достатньо сильного європейського об’єднання; юридичними зобов’язаннями Великої Британії у зв’язку з приєднанням до Лісабонського договору ЄС; прогнозованим значним ударом по престижу та міжнародному впливу країни від можливого ініціювання одностороннього перегляду умов Лісабонського та інших установчих актів Співтовариства; паузою в інституційному реформуванні ЄС, керівні структури та суб’єкти якого намагаються зосередитися на вирішенні змістовних викликів інтеграції; спільністю інтересів Великої Британії та Європейського Союзу в цілому у вирішенні проблем глобального потепління, енергетичної безпеки, розвитку спільного ринку, боротьби зі злочинністю і тероризмом, міграції, зростання конкуренції з боку східноазійських економік (насамперед Китаю), що потребують вирішення на рівні міжнародної співпраці. Відбулося довгоочікуване припинення гострого протистояння угруповань КПВ з євроінтеграції, що

спостерігається протягом останніх років. Прогнозовано активну роль у реалізації європейської політики Британії відіграватимуть проєвропейськи налаштовані ліберальні демократи, реальний політичний потенціал яких залишається загадкою для самих британців.

Список використаних джерел

1. Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство / Н. Л. Яковенко. – К.: Науковий світ, 2003. – 227 с. 2. Крушинський В. Ю. Великобританія в європейських інтеграційних процесах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: спец. 23.00.04 “Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку” / В. Ю. Крушинський. – К., 2004. – 32 с. 3. Гогунська Т. О. Формування та реалізація зовнішньополітичних принципів кабінетів М. Тетчер на європейському та американському напрямках (1979–1990 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 “Всесвітня історія” / Т. О. Гогунська. – Одеса, 2003. – 20 с. 4. Капитонова Н. К. Великобританія в кінці XX – на початку XXI століття: від консерваторів до лейбористів: Учебное пособие / Н. К. Капитонова. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2003. – 128 с. 5. Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира / Маргарет Тэтчер; [пер. с англ.]. – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 504 с. 6. Коніюка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / В. В. Коніюка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К.: Знання, 2009. – 751 с. 7. *You can only be sure with the Conservatives. The Conservative Manifesto 1997* / Published by Conservative Central Office. London, 1997. – 49 p. 8. *Grant Ch. Can Britain lead in Europe ?* / Center for European Reform. – London, 2002. – 90 p. 9. *Speech by the Prime Minister Tony Blair at Lord Mayor's banquet Friday 10th November 1997* / 10 Downing Street: http://www.prime-minister.gov.uk/output/Page_1070.asp 10. Грубінко А. В. Велика Британія біля витоків європейської політики безпеки і оборони: роль, пріоритети, суперечності / А. В. Грубінко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць. Випуск 87. Ч. II. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2009. – С. 18–28. 11. Валуев А. В. Европейское направление внешней политики Великобритании при новых лейбористах: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.15 / Антон Вадимович Валуев. – Санкт-Петербург, 2007. – 188 с. 12. Терентьев А. А. Торийская внешняя политика Тони Блэра / А. А. Терентьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 9. – С. 47–54. 13. *Seldon A. The Net Blair Effect. A Foundation Government* // *The Blair Effect, The Blair Government*, 1997–2001; ed. by A. Seldon. – London: Little, Brown and Co., 2001. – P. 8–23. 14. *Grant Ch. Why is Britain eurosceptic ?* / Center for European Reform. Essays. – London, 2008. – 8 p. 15. *Великобритания: эпоха реформ* / под ред. Ал.А. Громыко. – М.: Издательство “Весь Мир”, 2007. – 536 с. 16. *Putting Britain First. The Conservative European Manifesto. European Elections 10th June 2004* / Promoted by Gavin Barwell on behalf of the Conservative Party. – London: Printed by Belmont Press, 2004. – 26 p. 17. *European Defence: From Pörschach to Helsinki* / Library The House of Commons. – Research Papers 00/20, 21 February 2000. – 48 p. 18. *Liberal Democrats back plans for strong Europe to defend British interests*. Tuesday, 16th Sep 2008 / Liberal Democrats: http://www.libdems.org.uk/news/detail.aspx?title=Liberal_Democrats_back_plans_for_strong_Europe_to_defend_British_interests&pPK=3e147181-0602-4df7-8cba-cb9357fbf28f

Андрей Грубінко

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА ВЕЛИКОБРИТАНИИ В ПАРТИЙНО-ПОЛИТИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ: КОНСЕРВАТИВНЫЕ ТРАДИЦИИ С ЛИБЕРАЛЬНЫМ ОТТЕНКОМ

В статье проанализирован партийно-политический опыт реализации европейской политики Великобритании в последней четверти XX – начале XXI вв. Учитывая актуальность изучения проблемы участия страны в европейских интеграционных процессах с формированием в 2010 г. правительственной коалиции консерваторов и либеральных демократов рассмотрены позиции ведущих политических партий относительно европейского направления внешней политики Великобритании.

Ключевые слова: европейская политика, евроинтеграция, Великобритания, консерваторы, либеральные демократы, лейбористы, правительство.

Andriy Grubinko

EUROPEAN POLICY OF GREAT BRITAIN IN PARTIE'S MEASURING: CONSERVATIVE TRADITIONS WITH LIBERAL TINT

In the article is analysed partie's experience of realization Britain's European policy in the last quarter of XXth – beginning of XXIth centuries. Taking into account actuality of study problem Great Britain participation in the European integration processes with forming in 2010 governmental coalition conservatives and liberal democrats positions of leading political parties in relation to European direction of country's foreign policy are considered.

Key words: European policy, Euro-integration, Great Britain, conservatives, liberal democrats, labourists, government.